

SEE MORE JESUS · WANTTOSEEMORE.COM

'A e 'Otua Māfimaŋi — Ko ha Ako Tohi Tapu KJV mo e Ngaahi Fika 'a Strong

KO HAI 'A SISU KIMU'A 'I PETELEHEMA — 'AE LE'O TOKOLAHĪ, 'AE 'ĀNGELO 'O SIHOVA, 'AE FEFIE 'O 'AISAKE

Tokāteline Fakatui'a Fakatohitapu — Kosipeli 'o Sisū Kalaisi

LEA FAKAHU'OFA

'Oku 'eke 'i he kongā ko 'eni ko hai 'a Sisū, 'o kamata mei he fakatupu, 'a ia na'e folofola ai 'a e 'Otua, "Tau ngaohi 'a e tangata 'o taau mo 'etau tā." 'Oku ne muimui ki he tokotaha 'oku ui ko e 'āngelo 'o Sihova, 'a ia na'e fetaulaki ki ai 'a e kakai fakafongā ki fofongā peā nau ui ia ko e 'Otua. 'Oku ngata ia 'i he fefie na'e hilifaki ki 'Aisake, ko e foha tofu pē 'a 'Ēpalahame na'a ne 'ofa ai. Ko e tali kotoa pē 'oku ha'u ia mei he Tohitapu 'a ia tonu, 'i he'ene ngaahi lea 'a'ana.

'ENI TOLU 'E FIU 'A 'ENI AKO 'O TALI:

1. Kapau ko e 'Otua 'e taha, ko hai 'a e "kitautolu" 'oku lea 'i Senesi 1:26?
2. Ko hai 'a e 'āngelo 'o Sihova, 'a ia na'e fetaulaki mo e kakai fofongā ki fofongā pea ui ko e 'Otua?
3. Ko e hā na'e sio ki mu'a ki ai 'a e fefie na'e hilifaki kia 'Aisake, ko e foha tofu pē taha?

ANCHOR FAKATAHATAHA'ANGA

'Isaia 9:6 He kuo fanau'i kiate kitautolu 'ae tamasi'i, kuo foaki kiate kitautolu 'ae foha: pea 'e 'i hono uma 'ae pule: pea 'e ui hono huafa ko Fakaofa, ko 'Akonaki, ko e 'Otua Māfimaŋi, ko e Tamai Ta'engata, ko e 'Eiki 'oe Melino.

KUO FANAU'I HA TAMA + KUO FOAKI MAI HA FOHA --> 'E UI HONO HINGOA KO E 'OTUA MĀFIMAŊI.

Ko e ta'u 'e 700 ki mu'a pea ke fā'ele'i 'a Sisū, na'e tohi 'e ha palōfita ko e pēpē ni 'e ui ko e 'Otua Māfimaŋi. Na'e tokoto 'a e pēpē ko Sisū 'i ha 'ū meakai fanga manu. Lau fakataimi 'a e veesi. 'Oku fakamatala 'e he ongo veesi ni 'a e pōpoaki kotoa 'o e ako ni.

A. KO E 'OTUA NA'E FOLOFOLA "TAU..." — KO HA 'OTUA PE TAHA, KA 'OKU LAHI 'AE TAHA 'OKU LEA

A1. Senesi 1:26 ¶ Pea na'e folofola 'ae 'Otua, "Ke tau ngaohi 'ae tangata 'i hotau tatau, mo e tau anga: pea kenau pule ki he ika 'oe tahi, mo e manupuna 'oe 'atā, mo e fanga manu, mo māmani kotoa pē, mo e me'a totolo kotoa pē 'oku ngaue 'i he kelekele." (27) Ko ia na'e ngaohi 'ae tangata 'e he 'Otua 'i hono tatau, na'a ne ngaohi ia 'i he tatau 'oe 'Otua; na'a ne ngaohi 'akinaua ko e tangata mo e fefine.

KE TAU NGAOHI 'AE TANGATA 'I HOTAU TATAU, MO E TAU ANGA --> KO IA NA'E NGAOHI 'AE TANGATA 'E HE 'OTUA 'I HONO TATAU.

(Ko e ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui: Lau fakataha 'a Sēnesi 1:26 mo Sēnesi 1:27. 'Oua na'a fakamalū 'ae kehekehe 'i he vahavaha 'o e ongo veesi. 'Oku pehē 'i Sēnesi 1:26 "kitautolu" mo "otautolu." 'Oku pehē 'i Sēnesi 1:27 "hono tatau 'o'ona" mo "na'e fakatupu 'e he 'Otua," 'oku fakatou'osi taha pē. 'Oku fakahā 'e he Tohi Tapu 'ae ongo veesi fakatou'osi 'o tu'u fakataha ta'e fakatonutonu. 'Oku fakahā pē 'e he Tohi Tapu 'ae ongo me'a ni fakatou'osi.)

A2. Senesi 3:22 ¶ Pea na'e folofola 'a Sihova ko e 'Otua, "Vakai, kuo hoko 'ae tangata ke hangē ko ha taha 'iate kitautolu, ke ne 'ilo 'ae lelei mo e kovi: pea ko eni, telia na'a mafao atu 'e ia hono nima, pea ne toli foki mei he 'akau 'oe mo'ui, 'o kai, pea mo'ui 'o ta'engata:"

KUO HOKO 'AE TANGATA KE TATAU MO KITAUTOLU, KE 'ILO 'AE LELEI MO E KOVI.

A3. Senesi 11:7 Vakai, ke tau 'alu hifo, pea veuveuki 'enau lea, koe'uhi ke 'oua na'a nau fe'iloaki lea."

TAU Ō HIFO, PEA FAKAVILINGIA 'ENAU LEA.

A4. 'Isaia 6:8 Pea ne u fanongo foki ki he le'o 'o Sihova, na'e pehē, "Ko hai te u fekau, pea ko hai 'e 'alu ma'amautolu?" Pea ne u toki pehē, "Ko au eni; ke ke fekau au."

KO HAI TE U FEKAU, PEA KO HAI TE NE 'ALU MA'ATAUTOLU?

(Ko e ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui: Vakai fakaengai ki he Aisea 6:8. 'Oku 'i ai 'i he Aisea 6:8 'a e ongo founa fakalea 'e ua 'i he kalauna pe taha: "Ko hai te u fekau'i" mo e "ko hai 'e 'alu ma'a kimaautolu." 'Oku ngaue'aki 'e he tokotaha le'a tatau 'a e founa taha mo e founa tokolahi fakataha. 'Oku 'ikai ko ha fehālaaki tohi eni. 'Oku 'ikai ko hono ngaue'aki 'e he 'Otua ha lea tokolahi ke fakamatala'i ai ia tokotaha pē. 'Oku hoko 'a e sīpinga tatau ko eni ha ngaahi taimi lahi, 'i he ngaahi tohi kehekehe lahi 'o e Tohi Tapu, 'i he ngaahi senituli lahi.)

A5. Teutalonome 6:4 Fanongo, 'E 'Isileli: Ko Sihova ko hotau 'Otua ko Sihova tafataha pe ia,

[H259 echad ■]

FANONGO, 'E 'ISILELI: KO SIHOVA KO HOTAU 'OTUA KO SIHOVA TAFATAHA PE IA.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui: 'Oku pule'i 'e he Teutalonome 6:4 'a e ako kotoa ni. 'Oku 'i ai ha 'Otua 'e taha. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha 'Otua 'e ua. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha 'Otua 'e tolu. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha ngaahi 'Otua lahi. Ko ha veesi 'e taha 'i he ako ni 'oku faka'asi mai ai ha 'Otua hono ua 'oku lau hala ia. Ko e Teutalonome 6:4 ko e sivi ia ki ai. Fakatokanga'i 'a e lea faka-Hepelū 'oku ngāue'aki 'i he veesi ni ki he "taha." Ko e lea ko ia ko e "echad." Ko e "echad" ko e lea tatau ia 'oku ngāue'aki 'i hono ui 'oe efiāfi mo e pongipongi ko e 'aho TAHA, neongo 'oku 'i ai 'a e vahe 'e ua 'i ha 'aho. Ko e "echad" ko e lea tatau ia 'oku ngāue'aki 'i hono ui 'oe tangata mo hono uaifi ko e kakano TAHA, neongo ko e kakai 'e toko ua 'a e tangata mo e uaifi. Na'e fili 'e he Tohitapu ha lea ki he "taha" 'oku fa'a toe tali ai ha tokolahi 'i loto. Ko e Senesi 1:26 'oku hiki ai e lea 'a e 'Otua "tau.")

A6. 'Isaia 45:5 ¶ Ko au ko Sihova, pea 'oku 'ikai mo ha taha, 'oku 'ikai ha 'Otua mo au: na'aku fakakofu'i koe, ka 'oku te'eki te ke 'ilo au:

¶ KO AU KO SIHOVA + PEA 'OKU 'IKAI MO HA TAHA + 'OKU 'IKAI HA 'OTUA MO AU.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui: 'Oku fakahā mai 'e Aisea 45:5 'a e tafa'aki 'e taha 'o e mo'oni ko 'eni. 'E 'ikai fakaafe'i 'e he akonaki ko 'eni 'a Aisea 45:5. 'Oku fakahā mahino 'e he 'Otua 'oku 'ikai ha 'Otua kehe mei ai. Ko ha me'a pē 'e 'ilo 'e he akonaki ko 'eni 'i hono toe 'o e ngaahi peesi ko 'eni, 'e 'ikai lava ke tānaki atu ai ha 'Otua hono ua. Ko e me'a mo'oni 'e 'ilo 'e he akonaki ko 'eni 'oku fakaofo ange mo lelei ange ia 'i ha 'Otua hono ua. 'E 'ilo 'e he akonaki ko 'eni 'a e 'Otua pē taha 'oku fakahā ia kiate ia 'i he kakai.)

B. KO IA 'OKU UI KO E 'ĀNELI 'O E 'EIKI — 'AIA 'OKU TOE UI KO E 'OTUA

Ko e lea faka-Hepelū 'oku liliu ko e "'āngelo" ko e malak (H4397). 'Oku 'uhinga 'a e malak ko ha taha kuo fekau'i. 'Oku fakahingoa 'e he malak 'a e fatongia 'o e tokotaha kuo fekau'i, ka 'ikai ko hono anga

fakanatula 'o e tokotaha ko ia. Fakatokanga'i 'a e me'a 'oku fai 'e he Tohi Tapu ki he tokotaha fekau'i pau ko eni 'i he ngaahi talanoa 'oku hū atu ki lalo.

B1. HAKALA 'I HE FE'UNGA MA'U FONUA — NE NE FAKAHINGOA'I IA

Senesi 16:7 Pea 'ilo ia 'e he 'āngelo 'a Sihova 'o ofi ki ha vai 'i he toafa, 'ae vai 'oku 'i he hala ki Sua.

[H4397 malak ■] (8) Pea ne pehē, “Heka‘ā, ko e kaunanga 'a Selai, Kuo ke ha‘u mei fē? Pea te ke ‘alu ki fē?” Pea pehēange 'e ia, “Oku ou hola mei he ‘ao 'o 'eku fine'eiki ko Selai.” (9) Pea pehē 'e he 'āngelo 'a Sihova kiate ia. “Toe ‘alu ki ho fine'eiki, mo ke fakavaivai'i koe kiate ia.” (10) Pea pehē 'e he 'āngelo 'a Sihova kiate ia, “Te u fakatupu ho hako ke tokolahi 'aupito, pea 'e 'ikai fa'a lau hono tokolahi.”

NA'E FOLOFOLA 'AE 'ĀNELI 'O E 'EIKI, TE U FAKATOKOLAHI'I 'AUPITO HO HAKO.

Senesi 16:13 Pea na'a ne ui 'ae huafa 'o Sihova na'e folofola kiate ia, “Ko e 'Otua koe 'oku ke 'afio'i au: he na'a ne pehē, 'He 'ikai foki kuo u siofia ia 'aia 'oku 'afio kiate au?”

PEA NA'A NE UI 'AE HUAFU 'O SIHOVA NA'E FOLOFOLA KIATE IA, "KO E 'OTUA KOE 'OKU KE 'AFIO'I AU.

(Ko hoku fakakaukau fakafo'ituitui: 'Oku totonu ke tu'u 'a e tokotaha lau tohi 'i he ngaahi me'a 'e ua 'i he Senesi 16. 'Uluaki, ko e tokotaha na'e ui ko e "'āngelo 'o Sihova" 'oku ne pehē "Te u fakalahi ho hako." 'Oku 'ikai pehē 'e he 'āngelo 'o Sihova "'e fakalahi 'e Sihova ho hako." 'Oku lea 'a e 'āngelo 'o Sihova 'o hangē ko e tokotaha 'oku ne fai 'a e fakalahi. Ua, ko e tohi 'o e Tohitapu tonu, 'ikai ko e fakakaukau 'a Hakale, 'oku ui 'a e 'āngelo ni 'o Sihova ko "e Sihova na'e lea kiate ia." 'Oku ui 'e Hakale 'a e tokotaha tataui ni ko e "Koe 'Otua." 'Oku loto tataui 'a e tokotaha na'e fakamatala 'i he tohi 'a Senesi mo Hakale.)

B2. KO E NIMA 'I 'OLUNGA 'IA AISAKE — 'OKU NE FUAKAVA 'IATE IA PE

Senesi 22:11 Pea na'e ui 'e he 'āngelo 'a Sihova kiate ia mei he langi, 'o pehē, “Epalahame, 'Epalahame;” pea pehē 'e ia, “Ko au eni;” (12) Pea pehē 'e ia, “Oua na'a ala ho nima ki he tama, pe fai ha me'a kiate ia; he 'oku ou 'ilo eni, 'oku ke manavahē ki he 'Otua, koe'uhi na'e 'ikai te ke ta'ofi ho foha, ko ho foha pe taha meiate au.”

KOE'UHI NA'E 'IKAI TE KE TA'OFI HO FOHA, KO HO FOHA PE TAHA MEIATE AU.

Senesi 22:15 ¶ Pea na'e ui 'e he 'āngelo 'a Sihova kia 'Epalahame mei he langi ko hono tu'o ua, (16) 'o ne pehē, “Oku pehē 'e Sihova, kuo u fuakava 'iate au, koe'uhi kuo ke fai 'ae me'a ni, pea na'e 'ikai te ke ta'ofi meiate au ho foha, 'a ho foha pe taha; (17) Koe'uhi 'i he tāpuaki, te u tāpuaki'i koe, pea 'i he fakatokolahi, te u fakatokolahi ho hako ke tataui mo e ngaahi fetu'u 'oe langi, mo e 'one'one 'oku 'i he matātahi; pea 'e ma'u 'e ho hako 'ae matapā 'o honau ngaahi fili. (18) Pea 'e monū'ia 'i ho hako 'ae pule'anga kotoa pē 'o māmani; ko e me'a 'i ho'o tuitala ki hoku le'o.”

KUO U FUAKAVA 'IATE AU PĒ, 'OKU FOLOFOLA 'A SIHOVA --> 'E MONŪ'IA AI 'A E NGAHI PULE'ANGA KOTOA PĒ 'O MĀMANI 'I HO HAKO.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui: Fakakaukau ki he ngaahi kupu'i lea 'e ua 'i he Senesi 22:11-18. Ko e 'uluaki kupu'i lea ko e "Kuo 'ikai te ke ta'ofi ho foha meiate AU." Na'e 'oatu 'e 'Epalahame hono foha ki he 'Otua. Ko e tokotaha lea 'i he kupu'i lea ni 'oku ne pehē na'e 'ikai ta'ofi 'a e foha meiate ia 'oku lea. Ko hono ua 'o e kupu'i lea ko e "Kuo u fuakava 'iate au pē, 'oku folofola 'e Sihova." 'I he ngaahi kuonga mu'a, na'e fuakava 'a e tokotaha 'iate ha taha 'oku lahi ange 'iate ia. Ko ha talafekau kuo fakatupu 'a ia 'oku ne fai pē hono fatongia ke fai 'ae fekau, 'oku 'ikai te ne fuakava 'iate ia pē. 'Oku 'ikai fakamo'oni 'e ha talafekau kuo fakatupu ha fuakava 'aki 'a e huafa fuakava 'o e 'Otua. 'Oku 'omi 'e he Hepelu 6:13 'a e 'uhinga. 'Oku pehē 'e he Hepelu 6:13 na'e fuakava 'a e 'Otua 'iate ia pē. 'Oku fakahā 'e he Hepelu 6:13 'a e 'uhinga: "koe'uhi na'e 'ikai ha taha lahi ange te ne fuakava ai.")

B3. NA'E FEHIKITAKI 'A SIEKOPE MO HA TANGATA — PEA NE FAKAHINGOA'I 'AE POTU KO "FOFONGA 'O E 'OTUA"

Senesi 32:24 ¶ Ka na'e nofo tokotaha pe 'a Sēkope; pea na'e ai 'ae tangata na'a na fefa'uhi mo ia 'o a'u ki he mafoa 'ae ata. (25) Pea 'i he'ene mamata 'oku 'ikai te ne mālohi kiate ia, na'a ne alasi 'ae tefito tupu 'o Sēkope: pea na'e homo 'ae tenga 'o Sēkope, 'i he 'ena fefa'uhi mo ia. (26) Pea na'a ne pehē, “Tuku au ke u 'alu, he kuo ma'a 'ae 'aho;” pea ne pehē, “E 'ikai te u tukuange koe 'o kapau 'e 'ikai te ke tāpuaki au.”

NA'E FAI FUSU 'E HA TANGATA MO IA --> 'E 'IKAI TE U TUKU KOE KE 'ALU, KAE 'OUA KE KE TAPUAKI'I AU.

Senesi 32:28 Pea pehē ‘e ia, “E ‘ikai toe ui ho hingoa ko Sēkope, ka ko ‘Isileli: he ‘oku hangē ko ha ‘eiki ‘a ho‘o fai mālohi ki he ‘Otua, mo e tangata, pea kuo ke lava‘i.” (29) Pea fehu‘i ‘e Sēkope kiate ia, ‘Oku ou kole kiate koe, ke ke tala mai ho hingoa. Pea pehē ‘e ia, “Ko e hā ‘oku ke fehu‘i ai ki hoku hingoa?” Pea na‘a ne tāpuaki ia ‘i ai. (30) Pea ne ui ‘e Sēkope ‘ae hingoa ‘oe potu ko ia, ko Penieli. He kuo u mamata ki he ‘Otua, ko e mata ki he mata, ka ‘oku ou kei mo‘ui.

KO HA ‘EIKI KUO KE MAAFIMAFI AI MO E ‘OTUA --> KUO U MAMATA KI HE ‘OTUA ‘O FOFONGA KI FOFONGA, PEA KUO FAKAMO‘UI ‘E KU MO‘UI.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui: ‘Oku ui ‘e he potufolofola ‘i Senesi 32 ‘a e tangata ni ko ha tangata. ‘Oku pehē ‘e he tangata ni ‘oku ne fehu‘ia mo Sēkope ‘oku ma‘u ‘e Sēkope ‘a e mālohi MO E ‘OTUA. ‘Oku ui ‘e Sēkope ‘a e kelekele ko “e fofonga ‘o e ‘Otua.” ‘Oku pehē ‘e Sēkope na‘e fakahaofi ‘ene mo‘ui. ‘Oku kole ‘e Sēkope ki he tangata ni ha hingoa. ‘Oku ‘ikai ma‘u ‘e Sēkope ha hingoa, ka ko ha fehu‘i pe ‘oku toe ‘oatu kiate ia. Manatu‘i ‘a e fehu‘i ni ‘oku te‘eki ai ke tali fekau‘aki mo e hingoa. ‘Oku toe hoko mai ‘a e fehu‘i tataui ni, ‘i ha tohi kehe ‘i he Tohitapu, ‘i he ngaahi ta‘u ‘e laui teau ki mui.)

B4. KO E FU‘U ‘AKAU NA‘E VELA — KO E ‘AANELI ‘A IA KO ‘AU KO IA ‘OKU OU ‘I AI

‘Ekisotosi 3:2 Pea na‘e hā mai ‘ae ‘āngelo ‘a Sihova kiate ia ‘i he ulu afi ‘i he lotolotonga ‘oe ‘ulu‘akau: pea sio ia, pea vakai, na‘e ulu ‘ae ‘ulu‘akau ‘i he afi, ka na‘e ‘ikai ‘osi ai ‘ae ‘ulu‘akau. (3) Pea pehē ‘e Mōsese, “Ko eni, te u afe atu ‘o mamata ki he me‘a lahi ni, pe ko e hā ‘oku ‘ikai vela ai ‘ae ‘ulu‘akau.” (4) Pea na‘e ‘afio‘i ‘e Sihova ki he‘ene afe ke mamata, pea folofola ‘ae ‘Otua kiate ia mei he lotolotonga ‘oe ‘ulu‘akau, ‘o pehē, “Mōsese, Mōsese.” Pea pehē ‘e ia, “Ko au eni.” (5) Pea pehē ‘e ia, “Oua na‘a ke ofi mai ki heni; to‘o ho topuva‘e mei ho va‘e, he ko e potu ‘oku ke tu‘u ai ko e kelekele tapu.” (6) Pea na‘a ne pehē foki, “Ko au ko e ‘Otua ‘o ho‘o tamai, ko e ‘Otua ‘o ‘Epalahame, ko e ‘Otua ‘o ‘Aisake, pea ko e ‘Otua ‘o Sēkope.” Pea na‘e fufū ‘e Mōsese hono mata; he na‘e manavahē ia ke sio atu ki he ‘Otua.

NA‘E HĀ MAI ‘A E ‘ĀNGELO ‘A SIHOVA ‘I HE ULO AFI --> NA‘E UI ‘E HE ‘OTUA Kiate ia mei he LOTO VAO TALATALA.

‘Ekisotosi 3:14 Pea pehē ‘e he ‘Otua kia Mōsese, “KO AU, KO E KO AU: pea pehē ‘e ia, Te ke lea pehē ki he fānau ‘a ‘Isileli, ‘Kuo fekau au ‘e he KO AU kiate kimoutolu.”

KO AU KO IA ‘OKU OU ‘I AI --> KUO FEKAU MAI AU ‘E HE ‘KO AU’ Kiate kimoutolu.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui: ‘Oku pehē ‘i he Ekisoto 3:2 ko e ‘āngelo ‘o Sihova. ‘Oku pehē ‘i he Ekisoto 3:4 ko Sihova, mo e ‘Otua. ‘Oku hā mai ‘i he ongo veesi na ‘a e ‘akau tataui, mo e afi tataui, mo e le‘o tataui, ‘i he veesi ‘e fā ‘a e mama‘o. ‘Oku ‘ikai ‘aupito ke ngaahi ‘e he Tohi Tapu eni ko ha talangata‘a. Na‘e toki foaki leva ‘e he le‘o tataui ko ia ‘a e hingoa ‘e to‘o ta‘engata ‘e ‘Isileli: KO AU KO IA ‘OKU OU ‘I AI.)

B5. MĀNOA MO HONO UAIFI — KO E HINGOA ‘OKU FAKAOFO

Fakamaau 13:3 Pea na‘e fakahāhā ‘ae ‘āngelo ‘a Sihova ki he fefine, ‘o ne pehē kiate ia, “Ko eni, vakai, ‘oku ke pa‘a, ‘oku ‘ikai te ke fānau: ka te ke feitama, pea fanau‘i ‘ae tama.

PEA NA‘E FAKAHĀHĀ ‘AE ‘ĀNGELO ‘A SIHOVA KI HE FEFINE --> KA TE KE FEITAMA, PEA FANAU‘I ‘AE TAMA.

Fakamaau 13:17 Pea na‘e pehē ‘e Manoa ki he ‘āngelo ‘a Sihova, “Ko hai ho hingoa, koe‘uhi ‘oka hoko hono fakamo‘oni ‘o ho‘o ngaahi lea ke mau fakaongolelei koe?” **[H6383 piliy ■]** (18) Pea na‘e pehē ‘e he ‘āngelo ‘a Sihova kiate ia, “Ko e hā ‘oku ke fehu‘i ai ki hoku hingoa, kae ‘osi ‘oku fufū ia?”

KO E HĀ ‘OKU KE FEHU‘I AI KI HOKU HINGOA, KAE ‘OSI ‘OKU FUFŪ IA?

Fakamaau 13:20 Pea na‘e hoko ‘o pehē, ‘i he ‘alu hake ki langi ‘ae ulu afi mei he funga feilaulau‘anga, na‘e hā‘ele hake ‘ae ‘āngelo ‘a Sihova ‘i he ulu afi mei he funga feilaulau‘anga. Pea na‘e mamata ki ai ‘a Manoa mo hono uaifi, pea na‘a na tō ki hona mata ki he kelekele. (21) Ka na‘e ‘ikai toe fakahāhā ‘ae ‘āngelo ‘a Sihova kia Manoa pē ki hono uaifi. Pea na‘e toki ‘ilo ai ‘e Manoa ko e ‘āngelo ia ‘a Sihova. (22) Pea na‘e pehē ‘e Manoa ki hono uaifi, “Ko e mo‘oni te ta mate, koe‘uhi kuo ta mamata ki he ‘Otua.”

NA‘E HA‘U HAKE ‘AE ‘ĀNELĒ ‘O E ‘EIKI ‘I HE ULO ‘O E FEILAAULAU --> KO E MO‘ONI TE TAU MATE, KOE‘UHI KUO TAU MAMATA KI HE ‘OTUA.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui: ‘Oku ‘asi mai ‘a e me‘a ‘e tolu ‘i he Fakamaau 13. ‘Oku kole ‘e Manoa ke ‘ilo ‘a e hingoa, tataui tonu mo Sēkope ‘i he Sēnesi 32. Kuo toe ta‘ofi ‘a e hingoa mei he Manoa, pea ‘i he taimi ni ‘oku ‘omi ha ‘uhinga kuo fakahā. Ko e lea faka-Hepelū na‘e ‘omi ma‘a e ‘uhinga ko ia ko e piliy (H6383). ‘Oku liliu ‘e he KJV ‘a e piliy ko e “fakalilolilo.” ‘Oku ‘uhinga ‘a e piliy ko e fakaofo tāfeao ke ‘ilo. ‘Oku hoko mai ‘a e piliy mei he aka pē tataui mo e pele

(H6382), 'a e lea kuo liliu ko e "Fakaofu" 'i he 'Isaia 9:6, 'a e feitu'u 'oku fakahingoa ai 'a e tama kuo fanau 'i ma'a kitautolu. Ko e 'angelo tatau pē ni 'o e 'Eiki 'oku toki 'alu hake 'i he ulu afi 'o e 'esikaia. Ko e faka'osinga totonu 'a Manoa 'oku 'ikai ko e "kuo mau mamata ki ha 'angelo." Ko e faka'osinga 'a Manoa ko e "kuo mau mamata ki he 'Otua.")

B6. 'AE 'EIKI TAU 'I TU'A SĒLIKO — NA'E LOTU, PEA VETE 'AE TOPUVA'E

Siosiuā 5:13 ¶ Pea na'e hoko 'o pehē, "I he tu'u 'a Siosiuā 'o ofi ki Seliko, pea hanga hake 'e ia hono mata 'o sio atu, pea vakai, na'e tu'u mai ha tangata 'o hangatonu mai kiate ia mo e heletā kuo unuhi 'i hono nima: pea na'e 'alu atu 'a Siosiuā kiate ia, 'o ne pehē kiate ia, 'Oku ke kau mo kimautilu, pe ki homau ngaahi fili?" **[H8269 sar ■]** (14) Pea pehē mai 'e ia, "Ikai, ka kuo u ha'u ni au, ko e 'Eiki 'oe tau 'a Sihova." Pea na'e fakafo'ohifo 'e Siosiuā 'a hono mata ki he kelekele, 'o ne hū, pea ne pehē kiate ia, "Ko e hā 'ae folofola 'a hoku 'eiki ki he'ene tamaio'eiki?" (15) Pea pehē 'e he 'Eiki tau 'oe tau 'a Sihova kia Siosiuā, "Vete ho topuva'e mei ho va'e; he ko e potu 'oku ke tu'u ai, ko e potu mā'oni'oni. Pea na'e fai ia 'e Siosiuā."

NA'E TŌ HIFO 'A SIOSIUA KI HE KELEKELE 'I HONO MATA, 'O NE HŪ --> VETE HO TOPUVA'E MEI HO VA'E; HE KO E POTU 'OKU KE TU'U AI 'OKU TAPU IA.

ME'A KEHE, KA KO E FAKATĀTĀ TATAU — na'e tala ki he tangata 'e toko ua ke na vete honau topuva'e

'Ekisotosi 3:5 Pea pehē 'e ia, "Oua na'a ke ofi mai ki heni; to'o ho topuva'e mei ho va'e, he ko e potu 'oku ke tu'u ai ko e kelekele tapu."

TO'O HO TOPUVA'E MEI HO VA'E, HE KO E POTU 'OKU KE TU'U AI KO E KELEKELE TAPU.

(Ko e ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui: Fakatokanga'i 'a e fekau tatau, 'i he ngaahi lea meimei tatau, na'e 'oange ki he ongo tangata kehekehe, 'i he laui teau ta'u 'i he vaha'a. 'I he ovi, 'oku ha'u 'a e fekau mei he le'o 'oku ui 'e he konga tohi Tohi Tapu ko e 'Eiki mo e 'Otua. 'I tu'a Seliko, 'oku ha'u 'a e fekau mei ha tangata na'e tu'u ai mo hono heletā 'i hono nima. Ko e tangata ni 'i tu'a Seliko 'oku ne tuku 'a Siosiuā ke ne tō ki hono mata mo lotu ki he tangata ni. Ko e tangata ni 'i tu'a Seliko 'oku 'ikai te ne ta'ofi 'a Siosiuā mei he lotu. Fakafehoanaki 'a ia mo e me'a 'oku fai 'e ha 'āngelo mo'oni na'e fakatupu 'i he taimi 'oku feinga ai ha tangata ke lotu ki he 'āngelo. 'Oku pehē 'e he 'āngelo, "Ko au ko ho kaunga-tamaio'eiki" (Fakahā 19:10). 'Oku pehē 'e he 'āngelo, "lotu ki he 'Otua" (Fakahā 22:9). Na'e feinga 'a Sione ke lotu ki ha 'āngelo tu'o ua. Na'e fakafisi 'a e 'āngelo ki he lotu 'a Sione tu'o ua. Na'e 'ikai ha taha na'e fakafisi ki he lotu 'a Siosiuā 'i tu'a Seliko.)

B7. KO ENI 'OKU LEA 'AE FUAKAVA FO'OU KI HA ME'A 'OKU MAHINO 'AUPITO

Sione 1:18 'Oku 'ikai ha tokotaha kuo ne mamata ki he 'Otua 'i ha kuonga; ko e 'Alo pē taha na'e fakatupu, 'aia 'oku 'i he fatafata 'oe Tamai, kuo ne fakahā ia. **[G1834 exegeomai ■]**
[G3439 monogenes ■]

'OKU TE'EKI AI KE MAMATA HA TAHA KI HE 'OTUA --> KA KO E 'ALO PĒ TAHA NA'E FAKATUPU KUO NE FAKAHĀ IA.

Sione 5:37 Pea ko e Tamai, 'aia na'a ne fekau au, kuo ne fakamo'oni kiate au. Na'e 'ikai te mou fanongo 'i ha kuonga ki hono le'o, pe mamata ki hono anga.

NA'E 'IKAI TE MOU FANONGO 'I HA KUONGA KI HONO LE'O, PE MAMATA KI HONO ANGA.

1 Timote 6:16 'Aia 'oku 'i ai tokotaha pe 'ae ta'efa'amate, 'oku nofo'ia 'e ia 'ae maama ta'efa'afotuaki; 'aia kuo te'eki mamata ki ai ha tangata, pea 'ikai si'i te ne fa'a mamata ki ai: ke 'iate ia 'ae faka'apa'apa mo e mālohi 'o ta'engata. 'Emeni.

'OKU NOFO'IA 'E IA 'AE MAAMA TA'EFA'AFOTUAKI --> 'AIA KUO TE'EKI MAMATA KI AI HA TANGATA, PEA 'IKAI SI'I TE NE FA'A MAMATA KI AI.

Ko eni, fokotu'u fakataha 'a e ongo konga 'o e Tohi Tapu 'o lau fakataha 'a e ongo konga.

'Oku pehē 'e he Fuakava Motu'a, tu'o lahi, na'e SIO 'a e kakai ki he tokotaha ni, lea mo ia, kai 'i hono 'ao, fe'auhi mo ia, pea nau kei mo'ui.

‘Oku pehē fakahangatonu ‘e he Fuakava Fo‘ou, ‘o tu‘o tolu, na‘e ‘ikai ‘aupito ke mamata ha taha ki he ‘Otua ko e Tamai, pea ‘oku ‘ikai lava ‘e ha taha ke mamata ki he ‘Otua ko e Tamai.

‘Oku mo‘oni ‘a e ongo fakamatala fakatou‘osi. Ko ia, ‘oku ‘ikai ko ha taha tatau ‘a e tokotaha na‘e sio ki ai ‘a e kakai ‘i he Fuakava Motu‘a mo e Tamai na‘e ‘ikai lava ke sio ki ai ‘a e kakai. ‘Oku fakahā ‘e Sione ko hai ‘a e tokotaha na‘e sio ki ai. ‘Oku pehē ‘e Sione ko e tokotaha na‘e sio ki ai ko e ‘Alo pē taha na‘e fakatupu, ‘a e ‘Alo ‘oku ‘i he fatafata ‘o e Tamai. ‘Oku pehē ‘e Sione kuo taki mai ‘e he ‘Alo pē taha na‘e fakatupu ‘a e ‘Otua ko e Tamai ki he potu ‘e lava ke sio ai kiate ia ‘a e ‘Otua ko e Tamai.

[NGAAHI VESI KUO FAKATAHA — ‘OKU ‘IKAI FAKAHĀ ‘E HA VESI ‘E TAHA PĒ ‘A ENI]

(Ko hoku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui: Fai fakatokanga mo faitotonu ‘i heni, koe‘uhi ko e feitu‘u tofu pē eni ‘e kamata ai ha taha ke fakalahi ki he Tohitapu. Ko e me‘a ‘oku fakahā TOTONU: ‘oku ui ‘e he konga tohi ‘o e Fuakava Motu‘a ‘a e tokotaha na‘e fekau‘i ni ko e ‘Eiki mo e ‘Otua, pea ‘oku lea pehē pē ‘a e kakai na‘e fetaulaki mo e tokotaha na‘e fekau‘i ni. Ko e konga ko ia ‘oku ‘ikai ko ha fakama‘u. Ko e konga ko ia ko e me‘a pē ‘oku pehē ‘i he ngaahi fokotu‘u lea. Ko e me‘a ‘oku A‘U KI AI ‘I HE FAKAHOKO ‘O E NGAAHI FA‘U LEA: ko e tokotaha hā mai tofu ko ‘eni ko e Foha. ‘Oku ‘ikai ke pehē ‘e ha veesi pē taha "ko e ‘āngelo ‘a e ‘Eiki ‘i he Senesi 16 ko Sīsū ia." Ko e fakama‘u ko ‘eni ‘oku a‘u ki ai ‘i hono fakahoko ‘a e Sione 1:18, Sione 5:37, mo e 1 Timote 6:16 ki he ngaahi talanoa ‘o e Fuakava Motu‘a, pea fehu‘i pe ko hai na‘e sio ki ai. Ko ia ia ‘oku ‘i ai ‘a e faka‘ilonga, pea ‘oku toe nofo ai pē ‘a e faka‘ilonga.)

B8. PEA ‘OKU HĀ MAI FOKI ‘A E TALAFEKAU-‘A-SIHOVA ‘I HE KONGA FAKA‘OSI ‘O E FUAKAVA MOTU‘A

Malakai 3:1 “Vakai te u fekau ‘a hoku fakamelomelo, pea te ne teuteu ‘ae hala ‘i hoku ‘ao: pea ko Sihova ‘aia ‘oku mou kumi ki ai, ‘e hā‘ele fakafokifā mai ki hono fale tapu, ‘io, ‘ae talafekau ‘oe fuakava, ‘aia ‘oku mou fiefia ai: vakai,” ‘oku pehē ‘e Sihova ‘oe ngaahi kautau, “‘E ha‘u ia. **[H4397 malak ■]**

TE U FEKAU‘I ‘E KU TALAFEKAU + TE NE TEUTEU‘I ‘AE HALA ‘I HOKU ‘AO --> ‘E HOKO FAKAFOKIFĀ MAI ‘AE ‘EIKI KI HONO FALE TAPU, ‘IO KO E TALAFEKAU ‘O E FUAKAVA.

SIO KEHEKEHE, KA KO E ME‘A TATAU — ‘A E TALAFEKAU NA‘E TALA‘OFA‘I, MO E TALAFEKAU NA‘E FAKAHAA‘I

Ma‘ake 1:2 ‘O hangē ko ia ‘oku tohi ‘i he kau palōfita, “Vakai, ‘oku ou fekau atu hoku fakamelomelo ke mu‘omu‘a ‘i ho ‘ao, ‘aia te ne teuteu ho hala kiate koe. (3) Ko e le‘o ‘oe tokotaha ‘oku kalanga ‘i he toafa, ‘Mou teuteu ‘ae hala ‘oe ‘Eiki, fakatonutonu hono ngaahi ‘alu‘anga.” (4) Na‘e papitaiso ‘e Sione ‘i he toafa, mo ne malanga‘aki ‘ae papitaiso ‘oe fakatomala ki he fakamolemole ‘oe angahala.

VAKAI, ‘OKU OU FEKAU ATU HOKU FAKAMELOMELo KE MU‘OMU‘A ‘I HO ‘AO --> MOU TEUTEU ‘AE HALA ‘OE ‘EIKI.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui: ‘Oku hingoa‘i ‘e he Malaki 3:1 ha kau tokotaha ‘e toko ua kuo fekau ‘i he veesi pē taha. ‘Oku ‘alu ‘a e tokotaha fekau ‘e taha ki mu‘a ke fakama‘a ‘a e hala. Ko e tokotaha fekau ‘e taha ‘oku ui ko "e ‘Eiki" mo "e talafekau ‘o e fuakava." Ko e tokotaha fekau hono ua ni ko ia ‘oku ha‘u ki he temipale totonu ‘o e ‘Eiki. ‘Oku fakaava ‘e Maake ‘a e Kōsipeli ‘a Maake ‘aki hono lave ki he laine tofu pē ko ia mei he Malaki 3:1. ‘Oku hingoa‘i ‘e Maake ‘a e tangata fakama‘a-hala ko Sione, ‘i he toafa. ‘Oku tuku ‘e he me‘a ni ‘a e tokotaha fekau hono ua ke ta‘e hingoa‘i ‘e Maake ‘i he taimi ko ia. ‘Oku tāpuni ‘a e Fuakava Motu‘a ‘i he tatali ki ha talafekau ‘a ia ko e ‘Eiki ia. ‘Oku fakaava ‘a e Fuakava Fo‘ou ‘aki ‘a e talafekau tatau ko ia ‘oku hā‘ele mai.)

C. KO E FEFIE NA‘E TUKU KI HE FOHA TAHA PE — ‘EPALAHAME MO ‘AISAKE ‘I HE MO‘UNGA

C1. Senesi 22:2 Pea ne pehē, “Ko eni ke ke ‘ave ho foha, ho foha pe taha ko ‘Aisake, ‘aia ‘oku ke ‘ofa ki ai, pea ke ‘alu ki he fonua ko Molia: ‘o feilaulau ‘aki ia ‘i ai, ko e feilaulau tutu, ‘i he mo‘unga ‘e taha ‘aia te u fakahā kiate koe.” **[H3173 yachiyd ■]**

‘AVE NI HO FOHA, KO HO FOHA PĒ TAHA KO ‘AISAKE, ‘AIA ‘OKU KE ‘OFA KI AI --> ‘ATU IA I AI KO HA FEILAULAU TUTU.

C2. Senesi 22:6 Pea to’o mai ‘e ‘Epalahame ‘ae fefie ki he feilaulau tutu, ke fua ia ‘e hono foha ko ‘Aisake; pea ne to’o ‘ae afi ‘i hono nima mo e hele; pea na’a na ō fakataha. **[H6086 ets ■]**

PEA TO’O MAI ‘E ‘EPALAHAME ‘AE FEFIE KI HE FEILAU LAU TUTU, KE FUA IA ‘E HONO FOHA KO ‘AISAKE --> PEA NA’A NA Ō FAKATAHA.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakatāutaha: ‘I he Senesi 22:6, ‘oku ‘ikai fua ‘e he tamai ‘a e fefie. ‘Oku fua ‘e ‘Aisake ‘a e fefie ki ‘olunga ‘i he mo’unga. ‘E fakatokoto ‘e ‘Eipalahame ‘a ‘Aisake ki ‘olunga ‘i he fefie ko ia. Ko e lea Hepelū ki he fefie ko ia ko e ets (H6086). Ko e ets ko e lea angamaheni ia ki ha ‘akau mo’ui. Ko e ets ko e lea angamaheni ia foki ki he fefie kuo tā. Ko e ets ko e lea tatau ia ‘oku ngāue‘aki ki he ‘akau ‘oe mo’ui. Ko e ets ko e lea tatau ia ‘oku ngāue‘aki ki he ‘akau ‘oku ‘i loto ‘i he ngoue.)

C3. Senesi 22:7 Pea na’e leaange ‘a ‘Aisake ki he’ene tamai ko ‘Epalahame, ‘o pehē, “Ko ‘eku tamai; pea ne pehē, “Hoku foha, ko au eni.” Pea pehē ‘e ia, “Vakai, ko eni ‘ae afi, mo e fefie; ka ko e fē ‘ae lami ki he feilaulau?” (8) Pea pehēange ‘e ‘Epalahame, “Hoku foha, ‘e tokonaki ‘e he ‘Otua ma’ana ha lami ki he feilaulau tutu; pea ne na ō fakataha.”

KOFA’Ā E LAMI KI HE FEILAU LAU TUTU? --> ‘E TOKONAKI ‘E HE ‘OTUA HA’ANE LAMI.

C4. Senesi 22:13 Pea hanga hake ‘a ‘Epalahame hono mata ‘o ne sio, pea vakai na’e ‘i hono tu’a ha sipitangata, kuo ‘efihia ‘i hono nifo ‘i he vao; pea na’e ‘alu ‘a ‘Epalahame ‘o ne to’o ‘ae sipitangata, ‘o ne feilaulau ‘aki ia, ko e feilaulau tutu, ko e fetongi ‘o hono foha.

KO HA SIPI-TANGATA NA’E MO’UA HONO NGAHI NIFO ‘I HA VAO TA’ATA’A --> NA’A NE ‘OATU KI HE FEILAU LAU VELA KO HONO FETONGI ‘O HONO FOHA.

Senesi 22:14 Pea na’e ui ‘e ‘Epalahame ‘ae hingoa ‘oe potu ko ia, ko Sihova-Saila; hangē ko ia ‘oku lea ‘aki ‘o a’u ki he ‘aho ni, ‘o pehē, “‘I he mo’unga ‘e ‘afio ‘a Sihova ki ai.”

‘O PEHĒ, “‘I HE MO’UNGA ‘E ‘AFIO ‘A SIHOVA KI AI.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafa’itui: Fakakaukau ange ki he fehu’i ‘a e foha ‘i he Senesi 22:7: kofa’ā ‘a e lami? ‘Oku tali ‘e ‘Eipalahame ‘a e fehu’i. ‘Oku a’u atu ‘a e tali ‘a ‘Eipalahame ki he mama’o ‘o lahi hake ‘i he’ene ‘ilo’i. ‘Oku pehē ‘e ‘Eipalahame, “‘E tokonaki ‘e he ‘Otua ha’ane lami ma’a ia ki ha feilaulau tutu.” ‘Oku lava ke fua ‘a e kupu’i lea ko ia ‘a e ‘uhinga ‘e ua. Ko e ‘uhinga ‘e taha ko ia ‘e ma’u ‘e he ‘Otua ha lami ke ne ngāue‘aki. Ko e ‘uhinga ‘e taha ko ia ‘e tokonaki ‘e he ‘Otua ia tonu ko e lami. Ko e me’a na’e tokonaki mo’oni ‘e he ‘Otua ‘i he ‘aho ko ia ko ha SIPI-TANGATA, kae ‘ikai ko ha lami. Ko e sipi-tangata ko ha sipi tangata kuo lahi ‘aupito. Na’e pekia ‘a e sipi-tangata ko ia ‘i he tu’unga ‘o e foha, kuo puke ‘i hono nifo. ‘Oku tali ‘a e fehu’i ‘a ‘Aisake ‘i he mo’unga ‘i ha ‘uhinga ‘e taha. ‘Oku toe tuku foki ‘a e fehu’i ‘a ‘Aisake ke ta’etali ‘i ha ‘uhinga kehe. ‘Oku kei totongi ‘a ha lami. ‘Oku fakahingoa ‘e ‘Eipalahame ‘a e feitu’u ‘aki ha tala’ofa ‘i he taimi kaha’u: “‘e ‘ilo’i ia ‘i he mo’unga ‘o Sihova.”)

SIO KEHE, ME’A TATAU — KO E FOHA NA’E FUA ‘AE FEFIE, MO E ‘ALO NA’E FUA ‘AE KOLOSI

Senesi 22:6 Pea to’o mai ‘e ‘Epalahame ‘ae fefie ki he feilaulau tutu, ke fua ia ‘e hono foha ko ‘Aisake; pea ne to’o ‘ae afi ‘i hono nima mo e hele; pea na’a na ō fakataha.

NA’E HILIFAKI ‘E ‘EPALAHAME ‘AE FEFIE KI HONO FOHA KO ‘AISAKE --> PEA NA’A NA Ō FAKATAHA ‘AKINAUA.

Sione 19:17 Pea fua ‘e ia hono ‘akau, ‘o ‘alu atu ki he potu ‘oku ui “ko e potu ‘oe ‘ulupoko,” ‘aia ‘oku ui ‘i he lea fakaHepelū ko “Kolokota:”

PEA FUA ‘E IA HONO ‘AKAU, ‘O ‘ALU ATU KI HE POTU ‘OKU UI “KO E POTU ‘OE ‘ULUPOKO.

Sione 19:18 ‘O nau tutuki ai ia ki he ‘akau, mo e toko ua kehe mo ia, ‘i hono potu fakatou’osi pe, kae ‘i hona vaha’a ‘a Sisu.

NA’A NAU TUTUKI IA KI HE KOLOSI ‘I AI + SISU ‘I HE LOTOLOTO.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafa’itui: Ko ha tamai, ko hano foha pe taha ‘oku ‘ofa ki ai ‘a e tamai, ko ha mo’unga, ko e fefie kuo hilifaki ki he tu’a ‘o e foha tonu, pea na’e ‘alu hake ‘a e foha ‘i lalo ‘i he fefie ko ia. Na’e hoko ‘a e fakatātā ko ‘eni ‘o tu’o ua ‘i he Tohi Tapu. ‘I he taimi ‘uluaki, ‘i he Senesi 22, na’e ta’ofi ‘e he ‘Otua ‘a e hele. Na’e tuku ‘e he ‘Otua ha sipi tangata ke fetongi ‘i he tu’unga ‘o e foha. ‘I hono ua, ‘i he kolosi, na’e ‘ikai ke ta’ofi ‘e ha taha ‘a e mate. ‘I he taimi ni, ko e Foha ia na’e fetongi. Fakatokanga’i mai ha fa’ahinga kehekehe ‘e taha ‘i he vaha’a ‘o e ongo fakatātā. Na’e fehu’i ‘a ‘Aisake, “‘oku ‘i fē ‘a e lami?” Na’e ‘ikai ha talia ki he fehu’i ‘a ‘Aisake ‘i he ‘aho ko ia. Na’e hoko mai ‘a e talia ki mui, ‘i he Vaitafe Sioatani, mea Sione. Na’e tuhu ‘a Sione ki ha tangata na’e hā’ele mai kiate ia.)

C5. Sione 1:29 Pea ko e ‘aho na‘a na fehloloi, na‘e mamata ‘a Sione kia Sisu ‘oku ‘alu ange kiate ia, pea ne pehē, “Vakai ki he Lami ‘ae ‘Otua, ‘aia ‘oku ne ‘ave ‘ae angahala ‘a māmani.

PEA NE PEHĒ, ‘VAKAI KI HE LAMI ‘AE ‘OTUA, ‘AIA ‘OKU NE ‘AVE ‘AE ANGAHALA ‘A MĀMANI.

C6. Senesi 22:2 Pea ne pehē, “Ko eni ke ke ‘ave ho foha, ho foha pe taha ko ‘Aisake, ‘aia ‘oku ke ‘ofa ki ai, pea ke ‘alu ki he fonua ko Molia: ‘o feilaulau ‘aki ia ‘i ai, ko e feilaulau tutu, ‘i he mo‘unga ‘e taha ‘aia te u fakahā kiate koe.”

Sione 3:16 ¶ He na‘e ‘ofa pehē ‘ae ‘Otua ki māmani, na‘a ne foaki hono ‘Alo pe taha na‘e fakatupu, koe‘uhi ko ia kotoa pē ‘e tui kiate ia ke ‘oua na‘a ‘auha, kae ma‘u ‘ae mo‘ui ta‘engata.

[G3439 monogenes ■]

KO HO FOHA TAHA PE, ‘AIA ‘OKU KE ‘OFA AI --> NA‘A NE FOAKI HONO ‘ALO TAHA NA‘E FA‘ELE.

C7. Hepelū 11:17 Ko e tui na‘e feilaulau ‘aki ai ‘e ‘Epalahame ‘a ‘Aisake, ‘i hono ‘ahi‘ahi‘i: ‘io, ko ia ne ne ma‘u ‘ae ngaahi tala‘ofa, na‘a ne feilaulau ‘aki hono foha pe taha na‘e fakatupu, (18) ‘Aia na‘e pehē ki ai, “Ko ‘Aisake ‘e mei ai ho hako:” (19) ‘O ne ‘ilo, ‘oku fa‘a fai ‘e he ‘Otua hono fokotu‘u mei he mate; pea na‘a ne ma‘u ia mei ai foki ‘i he fakatātā.

NA‘A NE ‘OATU ‘ENE FOHA TAHA NA‘E FA‘ELE --> ‘I HENE FAKAKAUKAU KO E ‘OTUA ‘OKU MĀLOHI KE FOKOTU‘U HAKE IA, NEONGO MEI HE PEKIA.

(Ko hoku fakakaukau fakafo‘ituitui: ‘Oku ngāue‘aki ‘e he tokotaha na‘e tohi ‘a e tohi ‘a Hepelu ‘a e fo‘i lea faka-Kalisi tataui ki ‘Aisake ‘a ia ‘oku ngāue‘aki ‘e Sione ki Sisu. Ko e fo‘i lea ko ia ko e “alo tofu pē,” monogenes (G3439). ‘Oku tala mai ‘e he tokotaha na‘e tohi ‘a e tohi ‘a Hepelu ‘a e me‘a na‘e fakakaukau ki ai ‘a ‘Ēpalahame ‘i he‘ene ‘alu hake ki he mo‘unga. Na‘e fakakaukau ‘a ‘Ēpalahame ‘e lava ‘e he ‘Otua ke fokotu‘u hake ‘a e tama mei he pekia. Na‘e tala ‘e ‘Ēpalahame ki he kau talavou ‘i he tefito ‘o e mo‘unga, “Te u ō mo e tama ki ai ‘o hū, pea toe ha‘u kiate kimoutolu.” Na‘e ‘amanaki ‘a ‘Ēpalahame ke toe hifo mo ‘Aisake mei he mo‘unga. Na‘e ma‘u ‘e ‘Ēpalahame ‘a ‘Aisake, ‘oku pehē ‘e he tokotaha na‘e tohi ‘a e tohi ‘a Hepelu, “i ha fakatātā.” Ko hono ‘uhinga ‘a e fakatātā ko eni ko ha faka‘ata pe ko ha faka‘ilonga. ‘I he ‘aho tolu hili ‘a e fekau, na‘e toe mo‘ui mai ha foha na‘e pekia ‘a e fakakaukau ki ai.)

FEKAU‘AKI MO E FEITU‘U — ko ha fakamatala faka‘a‘au, ka ‘oku ‘ikai ko ha fakamatala ‘oku fai tonu ‘e he ngaahi veesi

2 Me‘a Hokohoko 3:1 Pea na‘e toki kamata ‘e Solomone ke langa ‘ae fale ‘o Sihova ‘i Selūsalema, ‘i he Mo‘unga ko Molia, ‘aia na‘e hā ai ‘a Sihova ki he‘ene tamai ko Tevita, ‘i he potu na‘e teuteu ‘e Tevita ‘i he fale haha‘anga uite ‘o Olinani ko e tangata Sepusi.

PEA NA‘E TOKI KAMATA ‘E SOLOMONE KE LANGA ‘AE FALE ‘O SIHOVA ‘I SELŪSALEMA, ‘I HE MO‘UNGA KO MOLIA.

[NGAAHI VESI KUO FAKATAHA — ‘OKU ‘IKAI FAKAHĀ ‘E HA VESI ‘E TAHA PĒ ‘A ENI]

(‘Oku ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui: ‘Oku fakahingoa ‘e Senesi 22:2 ‘a e feitu‘u na‘e fekau‘i ai ‘e he ‘Otua ‘a ‘Ēpalahame ko e fonua ‘o Molaia. ‘Oku fakahingoa ‘e 2 Kalonikali 3:1 ‘a e feitu‘u na‘e langa ai ‘e Solomone ‘a e fale tapu ko e mo‘unga ‘o Molaia, ‘i Selusalema. Ko ia, ‘oku ma‘u ‘e he mo‘unga ‘o e feinga fai feilaulau kata‘i ‘o ‘Aisake mo e mo‘unga ‘o e ngaahi feilaulau kotoa pē ‘i he fale tapu ‘i he taimi ki mui ‘a e hingoa tataui. Ko Selusalema foki ko e kolo tataui na‘e tuki ai ‘e he kau tau ‘a Sīsū ‘i tu‘a ‘i he holisi ‘o e kolo. Fakahā pē ‘a e me‘a ‘oku lea‘aki ‘e he ngaahi veesi. ‘Oku ‘ikai lea‘aki ‘e he ngaahi veesi na‘e maka tataui ‘a Kolokota mo Molaia. ‘Oku lea‘aki ‘e he ngaahi veesi ‘a e hingoa tataui, mo e laine tataui ‘o e ngaahi mo‘unga, mo e kolo tataui. Ko e ngaahi lea ‘a ‘Ēpalahame tonu ko e “e hā ia ‘i he mo‘unga ‘o Sihova.” Na‘e lea‘aki ‘e ‘Ēpalahame ‘a e ngaahi lea ko ia ‘i he taimi kaha‘u.)

PĀ FAKA‘OSI

Sione 8:56 Na‘e mātu‘aki fiefia ‘a ho‘omou tamai ko ‘Epalahame ke mamata ki hoku ‘aho: pea na‘e mamata ia, pea fiefia. (57) Pea lea ‘ae kakai Siu kiate ia, “‘Oku te‘eki ai nimangofulu ta‘u ho motu‘a, pea kuo ke mamata kia ‘Epalahame?” (58) Pea talaange ‘e Sisu kiate kinautolu, “Ko e mo‘oni, ko e mo‘oni, ‘oku ou tala kiate kimoutolu, Ki mu‘a ‘ia ‘Epalahame, “Oku ou ‘i ai au.” (59) Pea na‘a nau to‘o hake ‘ae ngaahi maka, ke nau lisingi ‘aki ia; ka na‘e fufū ‘e Sisu ia, pea ‘alu ia ‘i honau lotolotonga mei he falelotu lahi, pea hao ai.

KI MU'A 'IA 'EPALAHAME, "OKU OU 'I AI AU --> PEA NA'A NAU TO'O HAKE 'AE NGAHI MAKI.

(Ko hoku ngaahi fakakaukau fakafu'ituitui: Fokotu'u fakataha 'a e ongo sīni ni pea tuku ke ako'i kitautolu 'e he faikehekehe. 'I he ta'anga, ko e le'o mei he afi 'oku pehē ko au ē. 'Oku fufū 'e Mōsese hono mata 'i he ta'anga. 'I he temipale, ko e tangata 'oku tu'u 'i mu'a 'i he kakai 'oku pehē ko au ē. 'Oku toho 'e he kakai 'a e ngaahi maka. Na'e 'ikai fakakaukau ta'e 'ilo 'a e kakai ki he me'a na'e lea'aki 'e Sīsū. Na'e mahino 'aupito ki he kakai 'a e lea 'a Sīsū. Na'e fakamaau 'e he kakai 'oku taau mo e tolongaki 'a e lea 'a Sīsū. Toe fakatokanga'i foki na'e 'ikai lea 'a Sīsū 'o pehē "ki mu'a 'i he 'i ai 'a 'Ēpalahame, ko au na'a ku 'i ai." Na'e pehē 'e Sīsū ko au ē.)

SIVI AKO

1. Senesi 1:26 — Pea na'e folofola 'ae 'Otua, "Tau ngaahi 'ae tangata 'i hotau tatau":

- a) 'o fakatatau kiate kitautolu
- b) vakai, na'e lelei 'aupito
- c) 'i he tatau 'o e 'Otua na'a ne fakatupu ai ia

2. Senesi 16:13 — Pea na'e ui 'e ia 'a e hingoa 'o Sihova na'e lea kiate ia:

- a) Ko e 'Otua 'oku ke sio kiate au
- b) kuo u mamata ki he 'Otua 'i he fofonga ki he fofonga
- c) Ko au eni; fekau au

3. Ekisoto 3:14 — Pea na'e folofola 'e he 'Otua kia Mōsese:

- a) Ko au ko e 'Otua 'o ho'o tamai
- b) Ko au ko ia 'oku ou 'i ai
- c) Ko au ko Sihova, pea 'oku 'ikai ha taha kehe

4. Sione 8:58 — Na'e pehē 'e Sisu kiate kinautolu, Ko e mo'oni, ko e mo'oni, 'oku ou tala kiate kimoutolu:

- a) Na'e fiefia ho'o tamai 'Ēpalahame ke sio ki hoku 'aho
- b) 'I he te'eki ke tupu 'a 'Ēpalahame, ko au 'oku ou 'i ai
- c) 'oku 'ikai ha taha kuo mamata ki he 'Otua 'i ha taimi

5. Fakamaau 13:22 — Pea na'e pehē 'e Manoa ki hono uaifi, Ko e mo'oni te ta mate:

- a) he ko au ko e tangata loungutu ta'ema'a
- b) he ko e potu 'oku ke tu'u ai ko ha kelekele toputapu
- c) koe'uhi kuo tau mamata ki he 'Otua

6. Siosiua 5:15 — Pea na'e pehē 'e he kapiteni 'o e kautau 'a Sihova kia Siosiua:

- a) Vete ho'o topuva'e mei ho va'e
- b) Ko koe kia mautolu, pe ko homau ngaahi fili?
- c) foki ki ho'o 'eiki fefine

7. Senesi 22:8 — 'E tokonaki 'e he 'Otua ha lami ma'ana ma'ae feilaulau tutu:

- a) pea 'ai ia ki 'olunga 'i he tama ko 'Aisake
- b) ko ia na'a na ō fakataha pe 'a kinaua 'e toko ua
- c) vakai ki he afi mo e fefie

TALI TOTONU: 1-a, 2-a, 3-b, 4-b, 5-c, 6-a, 7-b

'E LAHI HONO VAHEVAHE 'O E AKO KO 'ENI

KO E FOUNGA 'OKU TUHU ATU AI 'E HA ATA KI HE MAAMA: KO E FEFIE NA'E HILIFAKI KI HE TU'A 'O 'AISAKE (SENESE 22:6) MO E KOLOSI NA'E HILIFAKI KI HE TU'A 'O E 'ALO (SIONE 19:17). NA'E HĀ MAI 'A E ATA 'I HE MO'UNGA. NA'E HĀ MAI 'A E SINO 'I TU'A 'I HE KOLO.

--> HALA KEHE: 'OKU FAKATAHA 'A E "KITAUTOLU" MO E "'OTAUTOLU" 'I HE SENESE 1:26, MO E "'EIKI 'E TAHA" 'I HE TEUTALONOME 6:4, 'O FAKAAVA AI KI HE AKO KAKATO 'O E 'OTUA TOLU-TAHA. KO E 'OTUA TOLU-TAHA KO E 'OTUA 'E TAHA,

MO HONO FAKAHINGOA'I 'A E TAMAI, MO E 'ALO, MO E LAUMĀLIE MĀ'ONI'ONI KO E NGAHI TOKOTAHA KEHEKEHE 'I HE TOHI TAPU KOTOA. KO E AKO KO 'ENI NA'E ALA PĒ KI HE MATA 'O E AKO KAKATO KO IA.

--> FAKAHĀ FAKAPOTOPOTO NAI: NA'E KOLE 'E SĒKOPE KI HE TANGATA NA'A NE FEFE'AU'AKI MO IA 'I HE SENESI 32 KE 'OMI 'A HONO HINGOA 'O'ONA, KA NA'E TA'OFI (SENESE 32:29). NA'E KOLE 'E MANOA KI HE 'ĀNGELO 'O SIHOVA KE 'OMI 'A HONO HINGOA 'O'ONA, PEA NA'E TALA KIATE IA KO HONO HINGOA KO E PILIY (H6383), 'A IA 'OKU FAKAFO 'AUPITO KE 'ILO (FAKAMA'AU 13:18). PEA NA'E PEHĒ 'E 'ISAIA KO E TAMASI' 'E FANAU' MAI KIATE KITAUTOLU 'E UI KO E FAKAFO, PELE (H6382), MEI HE AKA TATAU PĒ ('ISAIA 9:6). KO E HINGOA NA'E TA'OFI 'I HE FUA'KAVA MOTU'A 'OKU FANONGONONGO IA KI HA PĒPĒ. 'I HE NGATA'ANGA 'O E TOHITAPU, 'I HE HEKA MAI 'I HE LANGI, 'OKU KEI MA'U PĒ 'E SĪSŪ HA HINGOA 'OKU 'IKAI 'ILO 'E HA TANGATA TUKU KEHE KO IA PĒ (FAKAHĀ 19:12). KUO FOAKI 'A E HINGOA, KA 'OKU KEI LOLOTO ANGE 'A E HINGOA 'I HE ME'A KUO LEA KI AI 'A E AKO KO 'ENI.

LEA MĀHINO FAKAKALESI

“fanau'i tofu pē” — **G3439 monogenes** — tupu tokotaha pe; ko ha me'a taha pe hono fa'ahinga; ko e taha pe 'o hono fa'ahinga

'Oku ngāue'aki 'a e Monogenes ki he 'Alo. 'Oku ngāue'aki 'a e Monogenes kia 'Aisake 'i he Hepelu 11:17.

“fakahā” — **G1834 exegeomai** — ke tataki atu; ke 'omi kitu'a; ke fakamatala kakato; ke fakahā

'Oku 'ikai ha taha kuo mamata ki he 'Otua. Ko e 'Alo pē taha kuo ne tataki 'a e 'Otua ke 'alu atu ki tu'a 'o hā mai ai 'a e 'Otua ke mamata ki ai.

NGAAHI LEA MĀHU'INGA FAKAHEPELŪ

“angelo / talafekau” — **H4397 malak** — tokotaha kuo fekau'i; talafekau; 'āngelo

'Oku hinga'i 'e he lea ko 'eni ha fatongia, kae 'ikai ha natula. 'Oku ngāue'aki 'a e lea ko 'eni ki he kau tangata. 'Oku ngāue'aki 'a e lea ko 'eni ki he kau palōfita. 'Oku ngāue'aki 'a e lea ko 'eni ki he ngaahi me'a mei he langi. 'Oku 'ikai fakahā 'e he lea ko 'eni 'iate ia pē 'a e KO E HĀ 'a e tokotaha kuo fekau'i. 'Oku fakahā pē 'e he lea ko 'eni 'iate ia pē kuo fekau'i ha tokotaha. Kuo pau ke fakahā 'e he potutohi 'oku takataki ai 'a hono toe. 'Oku fakahā mo'oni 'e he potutohi 'oku takataki ai 'a hono toe 'i he ngaahi fakamatala ko 'eni.

“Otua” — **H430 elohim** — 'Otua; ngaahi 'otua; 'Otua mo'oni

Ko e Elohim ko ha founa tu'olefu ia. 'Oku ngāue'aki fakalotolotoi 'a e Elohim ke fakahā 'a e 'Otua mo'oni pē taha, fakataha mo e ngaahi veape tāfataha. Ko e fo'i lea ni 'oku ne fua mo ia 'a e kakato 'oku sivilisi'i 'e he ako ni.

“taha” — **H259 echad** — taha; fā'ū fakataha; 'uluaki

Ko e echad ko e fo'i lea ia 'i he "Ko Sihova ko hotau 'Otua ko e Sihova pē taha." Ko e echad ko e fo'i lea tatau pē ia 'oku ngāue'aki ki he efiafi mo e pongipongi 'oku ui ko e 'aho pē TAHA. Ko e echad ko e fo'i lea tatau pē ia 'oku ngāue'aki ki ha tangata mo hono uaifi 'oku hoko ko e kakano pē TAHA.

“foha tofu pē” — **H3173 yachiyd** — tokotaha pē; tokotaha ni'ihī taha; 'ofa'anga

'Oku ui 'e Senesi 22 'a 'Aisake ko "ho foha pē taha" 'o tu'o tolu 'o mavahevahe. Ko hono 'uhinga 'o e Yachiyd ko e taha pē mo e tokotaha.

“akau” — **H6086 ets** — ko ha fu'u 'akau; 'akau; papa 'akau; papa; va'a

Ko e Ets ha lea faka-Hepelū 'e taha 'oku ne kātaki'i fakatou'osi 'ae 'akau mo'ui mo e fefie kuo tā. Ko e Ets foki 'ae lea ki he fefie na'e hili 'e 'Eipalahame ki he 'Aisake.

“fakalilolilo / fakafo” — **H6383 piliy** — fakafo; fakafo lahi 'aupito 'o ta'efaka'ilo

Ko e Piliy ko e fo'i lea 'oku 'oange 'e he 'angelo 'a Sihova kia Manoa ke fakamatala'i 'aki hono hinga 'o'ona. 'Oku hu'u mai 'a e Piliy mei he aka tatau mo e hinga ko e pele 'i he Aisea 9:6.

“eiki pule” — **H8269 sar** — ko ha tokotaha 'ulu; ko ha 'eiki; ko ha kapiteni; ko ha pilinisi; ko ha pule

Ko e Sar ko e hinga na'e fakahā 'e he tangata na'e to'o hono heletā 'i tua'ā 'o Seliko.

“Ko au” — **H1961 hayah** — ke 'i ai; ke mo'ui; ke hoko

Ko e Hayah ko e 'uluaki lea ia 'oku tu'u ai 'ae "KO AU KO IA 'OKU OU 'I AI" 'i he 'akau na'e vela.

SOURCES & CREDITS

Scripture: Revised West Version (Public Domain) — a redistributable edition, looked up exactly and never machine-translated.

Alternate chapter/verse numbering reconciled with STEP Bible TVTMS (CC BY 4.0).

Strong's numbering & original-language data: OpenScriptures Hebrew Bible (CC BY 4.0); STEP Bible.org — TAHOT/TAGNT/TBESH/TBESG (CC BY 4.0); Robinson-Pierpont Byzantine Majority Text (Public Domain); Strong's dictionary, 1890 (Public Domain).

Typography: Google Noto fonts (SIL Open Font License 1.1).

© SEE MORE JESUS · wanttoseemore.com — shared under Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0).